

Грудень 2018

ВІСНИК

Центральної виборчої комісії

ВИБОРЧЕ ЗАКОНОДАВСТВО

коментарі науковців

оцінки експертів

роз'яснення фахівців

актуальні інтерв'ю

ЮРИДИЧНІ КОНСУЛЬТАЦІЇ

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

ЗВ'ЯЗКИ З РЕГІОНАМИ

ДИСКУСІЇ, ПОЛЕМІКА

ПРАВОВА КУЛЬТУРА

ОСВІТНІ ПРОГРАМИ

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

У Центральній виборчій комісії відкрито Центр управління навчанням учасників виборчих процесів

Михайло Охендовський:

«Одна з наших ключових цілей – максимально якісний рівень підготовки членів виборчих комісій всіх рівнів»

Актуальне інтерв'ю

Андрій Магера:

«Існуюча виборча система є злом для України на місцевих виборах»

Удосконалення законодавства

Жанна Усенко-Чорна

«На часі – спрощення процесу виготовлення виборчих бюлетенів»

Місьцеве самоврядування

Юрій Мазур

Перші вибори депутатів сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад та відповідних сільських, селищних, міських голів

ЗМІСТ

CONTENTS

ПОДІЇ. ЗАХОДИ. КОМЕНТАРІ

- 2 Центральна виборча комісія та Рада Європи уклали Меморандум про співпрацю
- 3 Забезпечення правопорядку під час виборчого процесу
- 4 Поінформованість виборців – запорука чесних виборів
- 5 Питання кіберзагроз під час виборів обговорили українські та міжнародні експерти з кібербезпеки
- 6 Комунікації у виборчому процесі і прозорість адміністрування виборів
- 7 У ЦВК обговорили організацію голосування виборців з інвалідністю

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

- 8 Євген РАДЧЕНКО:
«Хочеться щоб ми стали країною з розвиненими політичними інститутами»

З ОФІЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

- 11 Резюме Звіту Місії з оцінки потреб Бюро демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ
- 14 Професійна підготовка членів виборчих комісій та інших учасників виборів у 2018 році
- 18 Звіт про розгляд запитів на отримання публічної інформації

ХРОНОЛОГІЯ ВИБОРІВ

- 20 Вибори за кордоном

EVENTS. COMMENTS

- 2 The Central Election Commission and The Council of Europe have concluded a Memorandum about cooperation
- 3 Implementation of law and order during the election process
- 4 Awareness of voters – a guarantee of honest elections
- 5 Issues of cyber threats during the elections were discussed by Ukrainian and international cyber security experts.
- 6 Communication in the electoral process and transparency in the administration of the elections
- 7 The CEC have discussed voting procedure of voters with disabilities

ACTUAL INTERVIEW

- 8 Yevhen RADCHENKO:
«We want to become a country with developed political institutions»

FROM OFFICIAL SOURCES

- 11 Summary of the Needs Assessment Mission Report Bureau of Democratic Institutions and Human Rights of the OSCE
- 14 Professional training of election commissions members and other election participants of 2018
- 18 Report about request query for receiving public information

ELECTION CHRONOLOGY

- 20 Elections abroad

Центральна виборча комісія та Рада Європи уклали Меморандум про співпрацю

За ініціативи та на запрошення Генерального директорату з питань демократії Ради Європи 6–7 грудня у штаб-квартирі РЄ (місто Страсбург, Франція) з робочим візитом перебувала делегація ЦВК на чолі з її головою Тетяною Сліпачук. Одним із найважливіших підсумків цього візиту стало укладення першого в історії ЦВК Меморандуму про співпрацю між Центральною виборчою комісією та Радою Європи.

Відповідно до Меморандуму підписанти співпрацюватимуть у напрямках зміцнення можливостей ЦВК організовувати та проводити вибори згідно з європейськими стандартами та належними практиками. Також йдеться й про посилення спромож-

ностей Комісії щодо навчання різних учасників виборчого процесу, включаючи виборців.

Окрім того, Меморандум передбачає сприяння створенню діяльності регіональних відділень ЦВК, використання нових технологій у виборчому процесі, подальше удосконалення якості списків виборців і реєстрації виборців тощо.

Під час візиту відбулося плідне спілкування з нагальних питань діяльності ЦВК. Зокрема, щодо підготовки та проведення майбутніх виборів Президента України та народних депутатів України у 2019 році, а також щодо питань проведення місцевих виборів 2020 року.

Забезпечення правопорядку під час виборчого процесу

Центральна виборча комісія та Міністерство внутрішніх справ України уклали Меморандум про співпрацю. Очільники обох відомств Тетяна Сліпачук та Арсен Аваков підписали відповідний документ у грудні 2018 року.

Мета меморандуму – об'єднати зусилля задля недопущення порушень виборчих прав громадян та забезпечення правопорядку під час виборчого процесу.

Питання попередження виборчих злочинів і невідворотності покарання за них є дуже важливим для забезпечення належної організації виборів. Тому я вважаю, що об'єднавши зусилля і розуміючи, які саме виклики стоять перед нами, ми зможемо їх подолати. Для того, щоб громадяни мали можливість зробити вибір та були впевнені, що він достеменно відображений в результатах голосування, – запевнила Тетяна Сліпачук.

– Ми виходимо з того, що реалізуємо філософію взаємодії між ЦВК та органами МВС для забезпечення законного процесу виборів, який стартує в країні, – додав Арсен Аваков.

Голова Нацполіції Сергій Князев також запевнив, що поліція гарантуватиме публічну безпеку під час всього виборчого процесу.

У межах підписаного меморандуму сторони домовились про висвітлення інформації щодо системних правопорушень виборчого законодавства.

Також буде налагоджено обмін інформацією про кримінальні правопорушення проти виборчих прав громадян, ведення їх електронної карти із розбивкою за видами і регіонами в період проведення виборів Президента України, народних депутатів України та місцевих виборів.

Наразі органи МВС зафіксували орієнтовно 130 фактів порушень виборчого законодавства, більшість із них – дрібного характеру, повідомив керівник координаційного штабу МВС щодо забезпечення правопорядку на виборах, радник міністра внутрішніх справ України Іван Стойко.

«Для нас важливо не допустити правопорушень і гарантувати безпеку громадян... На сьогодні зафіксовано орієнтовно 130 правопорушень. Переважно це порушення дрібного характеру, немає ні розбійних нападів, ні інших серйозних фактів», – розповів журналістам І.Стойко у вівторок у Києві.

За його словами, традиційним для виборчої кампанії є порушення з незареєстрованими виборчими фондами. «Незареєстровані ще кандидати в президенти вже повним ходом ведуть агітацію, на безлічі агітаційної продукції немає необхідних за законодавством даних», – сказав радник глави МВС.

Він розповів, що плани роботи всіх підрозділів міністерства під час виборчої кампанії та самих виборів підготовлено, але вони ще перебувають у процесі доопрацювання з урахуванням співпраці з іншими силовими структурами, місцевою владою.

Говорячи про можливі зовнішні ризики виборчої кампанії, радник міністра сказав: «Державна прикордонна служба доповіла про готовність відстоювати інтереси України, готовність дати належну відсіч викликам, які надходять зі сходу України, від РФ».

Водночас, як зазначив він, провокації можуть бути не лише з російської сторони кордону, а й на кордонах з іншими державами.

Поінформованість виборців – запорука чесних виборів

У прес-центрі інформаційного агентства «Інтерфакс-Україна» відбулася прес-конференція на тему: «Я маю право обирати», в якій брали участь Голова Центральної виборчої комісії Тетяна Сліпачук, Міністр юстиції України Павло Петренко та секретар Центральної виборчої комісії Наталія Бернацька.

Міністерство юстиції спільно з Центральною виборчою комісією прийняли рішення започаткувати у рамках загальнонаціонального проекту «Я маю право!» велику просвітницьку кампанію «Я маю право обирати».

За словами Павла Петренка, проект реалізовуватиметься через центри безоплатної правової допомоги Міністерства юстиції, органи місцевого самоврядування та органи державної влади на місцях, а також до цього процесу долучаться і громадські організації. Він наголосив, що інформаційна кампанія здебільшого стосуватиметься виборців, які досягли 18-річного віку і вперше братимуть участь у виборах, внутрішньо переміщених осіб, а також громадян, які проживають не за місцем реєстрації.

Голова ЦВК Тетяна Сліпачук запевнила у повній підтримці цієї кампанії з боку Комісії та зазначила:

– Так склалося історично, що в Україні рівень довіри до виборів, на жаль, низький. Тож якщо ми спільними зусиллями намагатимемося підвищити цей рівень, то це означає, що ми підніматимемо рівень довіри до обраної влади. Поінформований, сумлінний, обміркований вибір є дуже важливою

запорукою чесності виборів.

Своєю чергою секретар Комісії Наталія Бернацька нагадала відомий вислів, що поганих політиків обирають люди, які не приходять на вибори.

Тому, за її словами, однією зі складових цього просвітницького проекту буде мобілізація участі якнайбільшої кількості українців у двох загальнонаціональних виборчих кампаніях наступного року. Адже це вибір, який впливає на наше подальше життя.

Учасники прес-конференції відповіли на низку запитань представників засобів масової інформації. Зокрема, Голова Комісії Тетяна Сліпачук зупинилася на участі у виборах внутрішньо переміщених осіб, зазначивши, що всі вони матимуть змогу проголосувати, лише подавши до органу ведення Державного реєстру виборців заяву про зміну місця голосування без зміни місця реєстрації.

При цьому Голова ЦВК закликала виборців якомога раніше у разі потреби подавати такі заяви, а не чекати останніх днів, аби не створювати в органах ведення ДРВ черги, тим самим створюючи самим собі незрозумілі незручності.

Питання кіберзагроз під час виборів обговорили українські та міжнародні експерти з кібербезпеки

10 грудня 2018 року представники Центральної виборчої комісії взяли участь у конференції «Кібербезпека та вибори в Україні», організованій Міжнародною фундацією виборчих систем в Україні (IFES) за співучасті Європейського Союзу та підтримки Агентства США з міжнародного розвитку й уряду Великої Британії.

Понад 100 міжнародних та українських експертів і практиків зібралися у Києві, щоб поділитися міжнародним досвідом та передовими напрацюваннями щодо кібербезпеки у світлі значної загрози, яка стоїть перед виборами в Україні.

Теми, що розглядалися на конференції, включали захист ІТ інфраструктури, охорону реєстрів виборців та систем управління результатами, реакцію на атаки на виборчий процес та поєднання кібербезпеки з необхідністю прозорості виборів. Панелі були структуровані таким чином, щоб заохочувати предметні дискусії та обмін міжнародним досвідом.

У вітальному слові Голова Центральної виборчої комісії Тетяна Сліпачук наголосила на важливості питань кібербезпеки напередодні виборів 2019 року. На її думку, захист виборчої інфраструктури від кібератак – це проблема, що турбує всі органи адміністрування виборів, незалежно від їх юрисдикції. Є дуже мало можливостей обміну кращими практиками в цій швидкозмінній галузі, особливо з такими видатними фахівцями та іноземними партнерами. Тож, як зазначила Голова ЦВК, подібні заходи є необхідними, щоб зробити все можливе задля захисту виборчого процесу в Україні.

Участь у заході також взяли працівники Секретаріату Центральної виборчої комісії. Так, начальник управління інформатизації Валерій Стріганов, зокрема, виступив з доповіддю «Захист результатів виборів: кібербезпека та система встановлення результатів». Своєю чергою керівник Служби розпорядника Державного реєстру виборців Олександр Стельмах зосередив увагу учасників конференції на темі: «Захист даних: ризики для виборців та органів адміністрування виборів у разі зламу реєстру виборців та що з ними робити».

Комунікації у виборчому процесі і прозорість адміністрування виборів

Координатор проектів ОБСЄ в Україні спільно з Центральною виборчою комісією організували наприкінці минулого року в Києві круглий стіл на тему: «Комунікації у виборчому процесі і прозорість адміністрування виборів».

У заході взяли участь народні депутати України, міжнародні та вітчизняні експерти, а також представники громадських організацій. Центральну виборчу комісію представляли члени ЦВК Леонтій Шипілов і Світлана Кустова та заступник керівника Секретаріату Комісії Сергій Дубовик.

Учасники круглого столу обговорили шляхи підвищення довіри до виборчого процесу та органів адміністрування виборів, потреби та інструменти покращення комунікаційної політики Центральної виборчої комісії, а також проблеми просвіти виборців.

Зокрема, член Комісії Леонтій Шипілов виступив із доповіддю про діяльність ЦВК у сфері підвищення правової культури виборців, яка насамперед спрямована на покращення поінформованості громадян про їх виборчі права та виборчі процедури.

Своєю чергою член Комісії Світлана Кустова розповіла присутнім про плани ЦВК у сфері комунікацій, потенційні виклики та способи реагування на них. При цьому вона звернула увагу на необхідність створення довготермінової комунікативної стратегії, спрямованої на стратегічне планування і реаліза-

цію як внутрішніх, так і зовнішніх комунікацій.

У ході обговорення спеціаліст з питань виборів та врядування Координатора проектів ОБСЄ в Україні Євген Побережний презентував результати соціологічного дослідження обізнаності і довіри виборців до виборчого процесу. Він зокрема зазначив, що оскільки телебачення є джерелом інформації про суспільно-політичні події для майже вісімдесяти відсотків українських виборців, існує нагальна потреба в розробці і запровадженні дієвих механізмів поширення просвітницької інформації для виборців на телеканалах. Хоча, за його словами, телеканали не дуже охоче розміщують соціальну рекламу, особливо, в період, коли можуть істотно заробити на політичній рекламі.

Цей захід став частиною проекту, що реалізує Координатор проектів ОБСЄ в Україні за підтримки місії США при ОБСЄ та уряду Норвегії.

У ЦВК обговорили організацію голосування виборців з інвалідністю

28 грудня у Центральній виборчій комісії відбулася робоча зустріч члена ЦВК Ірини Єфремової з керівником проекту Ради Європи "Підтримка прозорості, інклюзивності та чесності виборчої практики в Україні" Інною Зубар, заступником голови Всеукраїнської організації інвалідів "Союз організацій інвалідів України" Сергієм Богдановим та заступником голови Центрального правління Українського товариства сліпих Михайлом Новосецьким.

Під час заходу учасники обговорили питання організації голосування виборців з інвалідністю, зокрема, на виборах Президента України 31 березня 2019 року.

Як зазначила Ірина Єфремова, питання адаптації таких осіб до виборчого процесу, особливо в день голосування на виборчих дільницях є дуже важливим та актуальним. За її словами, тільки спільними зусиллями Центральної виборчої комісії, відповідних органів влади, громадських організацій та за підтримки Офісу Ради Європи в Україні можливо забезпечити громадян з інвалідністю скористатися своїм виборчим правом.

В ході насиченого спілкування учасники зустрічі визначили кілька напрямів, за якими вже в найближчій перспективі слід організувати цю роботу. Насамперед йдеться про облаштування виборчих дільниць, зокрема, пандусами. В цьому напрямі є сенс звернутися до Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, яке б організувало відповідну роботу з органами місцевого самоврядування.

Важливою визнана й ідея залучення в день голо-

сування для супроводу на виборчі дільниці, головним чином осіб з вадами зору та вадами опорного руху, волонтерів, якими могли б стати учні старших класів місцевих шкіл. Така практика була б корисною і для самих волонтерів, насамперед в сенсі просвіти як майбутніх виборців. При цьому Ірина Єфремова висловила сподівання, що Міністерство освіти та науки України підтримає цю ініціативу.

Також учасники робочої зустрічі зупинилися на питанні створення спеціальних просвітницьких радіопрограм щодо виборчих процесів, відповідних процедур, що їх супроводжують. В цьому вони розраховують на підтримку та допомогу Суспільного радіомовлення. У майбутньому аудіозаписи цих програм можна було б розміщувати як на офіційному сайті ЦВК, так і на сайтах Всеукраїнської організації інвалідів "Союз організацій інвалідів України" та, що особливо важливо, Українського товариства сліпих.

На завершення заходу була досягнута домовленість проводити подібні зустрічі регулярно, аби проблеми виборців з інвалідністю вже незабаром почали ефективно вирішуватися.

Євген Радченко: «Хочеться щоб ми стали країною з розвиненими політичними інститутами»*

Ми маємо зробити серйозні кроки щодо внутрішньо переміщених осіб, відпрацювати питання безпеки виборів й добре налагодити систему передачі інформації від дільничних комісій до ЦВК під час підрахунку голосів. Це ті три речі, які ми мусимо зробити так, щоб ні в кого не виникало жодних нарікань.

– *Пане Євгене, скажіть, чи потрібні, на вашу думку, зміни до закону про вибори Президента? І якщо так, то які передусім?*

– Зміни, звісно, потрібні. Якби говорити про ідеал, то переписати треба півзакону. Але могло би вистачити і косметичних змін. Наприклад, щодо виборчих комісій. Зараз немає верхньої межі для ні для дільничних, ні для окружних виборчих комісій.

– *Тобто хоч 100 людей?*

– Та хоч 200. Що це означає? А те, що є величезна небезпека реєстрації технічних кандидатів для того, щоб отримати контроль над виборчими комісіями. І уявіть собі, що це буде. Де шукати приміщення? Як збирати кворуми?

– *Що іще?*

– Якби я говорив як експерт, то сказав би, що треба працювати над повною забороною політичної реклами. Особливо це стосується телебачення, радіо й зовнішніх носіїв. Я би з величезним задоволенням переписав правила фінансування виборів у напрямку відкритості й прозорості кандидатів, а ще – закон про Нацраду з питань телебачення й радіомовлення. Як регулятор мовників вона безсила

під час виборів. А з нашим «доброзичливим» північним сусідом ми на порозі масштабного інформаційного втручання, і в деяких наших ЗМІ порядок денний визначатиме не Україна. З такими речами на виборах жартувати не треба. Французи, німці, британці, американці вже обпеклися й тепер працюють над серйозними заходами протидії. А ми чомусь думаємо, що нас це не торкнеться.

– *Як зможуть голосувати внутрішньо переміщені особи?*

– На президентських виборах – спокійно, але я би хотів, щоб це працювало також на місцевих і парламентських виборах у мажоритарній частині. Є хороші способи зробити так, щоб і люди могли проголосувати, і зловживань не допустити. Питання в тому, що це прерогатива не ЦВК, а парламенту. Проект Виборчого кодексу лежить там вже два роки, закон №6240** теж хтозна-скільки, те саме і з законопроектом про всеукраїнський референдум.

– *Тоді філософське питання: якщо все так просто, то чому досі цього не зробили?*

– Не можу зрозуміти. Можливо, десь руки не доходять, можливо, страшно давати можливість

* З інтерв'ю інтернет виданню «Апостроф». Публікується за згодою автора.

** 17 січня 2019 року Комітет Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя схвалив законопроект № 6240, яким вносяться зміни в українське законодавство в частині виборчих прав внутрішньо переміщених осіб.

голосувати, можливо, тому що це може серйозно вплинути на вибір. Адже якщо ми говоримо про так званих трудових мігрантів, то величезна кількість людей, які працюють і орендують житло в Києві, – це достатньо самостійні люди, яким нічого не треба від влади. Впливати на них адмінресурсом, подачками, гречками, підкупом дуже важко. Крім того, ці люди з тих, хто може, перепрошую, і в пику дати, якщо кандидати поводитимуться неналежним чином. Та й сам результат виборів стає дуже непрогнозованим. Друга частина проблеми полягає в тому, що святе місце порожнім не буває. Люди виїхали, але вони там залишаються: на них друкують бюлетені, на них розраховують кандидати. А якщо це невелике містечко, куди цивілізація не добралася, теж можна позловживати. Можливо, в цьому причина. Але на 100% не можемо відповісти, чому так складається.

– Ви передбачаєте політичну боротьбу в новому складі ЦВК?

– Складно сказати. Нові члени – це дуже професійні люди у своїх галузях. І в мене є сподівання, що ми не будемо сваритися через суто політичні дурниці. Всі занадто хороші спеціалісти, щоби просто чубитися. Поки що я оптиміст.

– Щодо виборчого законодавства. Коли у 2011 році ухвалювали закон про парламентські вибори, тодішня опозиція казала, що це найкращий із запропонованих варіантів. Сьогодні тодішня опозиція – це влада. Але за чотири роки змінити закон руки в неї не дійшли. Виходить, що той закон просто вигідний будь-якій владі?

– Трохи не так. Те, що відбулося тоді, було, м'яко кажучи, ламанням парламенту через коліно. Такого робити не можна, бо щойно він припиняє виконувати свої функції, починається «Ой!». Маємо приклади з історії: в 1991 році «червоний» парламент під тиском вулиці ухвалює акт про незалежність, причому робить в такий хороший спосіб, що потім це підтверджується референдумом 1 грудня. І все – країна виходить з СРСР спокійно й безкровно. Тобто парламент взяв на себе відповідальність і зробив великий історичний крок. У 2000 році відбувається референдум, фактично, про білорусизацію України. Але Верховна Рада не затверджує результати референдуму, й країна все ж не стає повною диктатурою. В 2004 році парламент бере на себе відповідальність і ухвалює закон про так званий третій

тур виборів. Країна виходить з кризи безкровно. А у 2013–2014 роках парламент не стає майданчиком вирішення проблем. 16 січня 2014 року ухвалили закони, і що далі? Парламент створив конфлікт, який закінчився смертю моїх побратимів. Щойно ламається парламент, починається ось таке.

Тепер до закону. Вибори до парламенту відбулися за змішаною системою, пройшло багато мажоритарників, власне половина парламенту. І вони не хочуть поступатися цією системою. Ламати їх через коліно? Можна, але краще не треба. Є ще одна річ. Вікно можливостей змінити виборчу систему закрилося навесні 2016 року. Проголосувати можна було під час ейфорії та підписання коаліційної угоди. Не встигли – тепер доведеться чекати наступних виборів. Тепер громадянське суспільство має вигризати в депутатів обіцянки й контролювати це. Я вже буду мовчки дивитися, бо з ЦВК вже горлапанити не вийде.

– Ви сумуватимете за цим?

– Ні, радше буду хвилюватися й переживати. Я би дуже хотів, щоб Україна не гальмувала в розвитку й щоб країна реформувалася в нормальний бік. Виборча реформа, перехід до відкритих списків – одна із необхідних передумов для цього.

– Хіба не можна переконати мажоритарників у тому, що відкриті списки з регіональними преференціями можуть бути корисними й для них? Партіям доведеться співпрацювати з лідерами на місцях.

– Якщо просто й коротко, то суть відкритих списків полягає в тому, що вони дуже сильно розвивають внутрішньопартійну демократію.

– Це ж позитив.

– Розкажіть це лідерам партій, які названі іменами цих лідерів.

– Вони кажуть, що в них демократія.

– Добре, тоді почитайте статuti цих партій.

– Там все сумно?

– Ні, просто помітно, що демократією там не дуже пахне. І це стосується не тільки іменних партій, а абсолютної більшості українських партій, навіть позірно демократичних. У статутах там такі, перепрошую, фіюрери сидять... І тепер у мене філософське питання: чи може недемократична за своєю суттю структура будувати демократію в країні?

– **Відповідь очевидна.**

– Тобто ви розумієте, що суть не лише в мажоритарниках, а в структурі наших політичних партій. Та система, яка існує зараз, на мою експертну думку, поєднує найгірші риси систем відносно більшості та пропорційки. Ми взяли гірше й склепали це воедино.

– **Яка система для України була би ідеальною і можливою для роботи одночасно?**

– Робоча група працює, проект Виборчого кодексу розглядається. Депутати вже розглянули десь 1,5 тисячі правок із 4 тисяч, тобто робота йде. Побачимо, як буде реагувати зал. Це найважче.

– **Чому?**

– У робочій групі є депутати, громадські діячі й експерти, які знають, про що мова. А в залі будуть 4 тисячі поправок в режимі другого читання. Повна процедура – це два місяці тільки голосування правок. Тому я боюся, що депутати можуть суто фізично втратити інтерес до цього діла.

– **Ви спостерігали за виборами у двох десятках країн, ви склали власний перелік плюсів та мінусів систем або ж просто яскравих подій?**

– Стрільба на дільницях у нас теж є, але в мене були виборчі кампанії, які закінчувалися смертями не тільки кандидатів, а й, на жаль, виборців. Не хочеться лякати наших громадян. А щодо цікавого, то можна згадати про підрахунок голосів у Шотландії на їхніх перших за 300 років парламентських виборах. Це було весело й цікаво. В них діє практика централізованого підрахунку голосів: запечатані скриньки звозять у центр підрахунку. Всі бюлетені з усіх дільниць рахуються одночасно. Спостерігати за цим дуже цікаво.

– **Як вони не плутаються в усьому тому?**

– Там працюють рахівники – спеціально найняті люди, які пройшли тренінг. Їм на тачці підвозять скриньку, відкривають, і вони починають рахувати. Над кожним є камера, два–три спостерігачі, політичні лідери ходять між столів і теж спостерігають.

– **Суперпрозора.**

– Що було би в нас, якби влаштувати таке? Думаю, скриньки б не доїхали. В Киргизстані я був членом ЦВК з правом дорадчого голосу. Там існує

організація виборів у районах відгонного скотарства. Виглядає це так: гори Тянь-Шань, три тисячі метрів над рівнем моря, стоїть юрточка й більш нічого. Десь там – барани, яки, а виборча комісія два тижні об'їжджає всю ці місцевість, щоб чабани проголосували.

– **А як зі спостереженням? Усе на чесному слові?**

– Весело. Є багато екзотичних речей. Буває таке, що бюлетені без літер – неграмотні люди так голосують.

– **Де це?**

– В багатьох африканських країнах. Дуже весела організація голосування, наприклад, в буші. Буш – це щось на кшталт нашого степу, африканська савана. Там шукають кочові племена: сідає вертоліт, люди голосують, а їм обмазують руки чорнилом, яке не змивається. Для чого? Щоб наступний вертоліт бачив, що це плем'я вже голосувало.

– **Цікавий спосіб запобігти багаторазовим голосуванням.**

– Подібні речі є і в куди більш цивілізованих країнах.

– **Ви спостерігали за виборами в Росії?**

– Працював там ще до війни. Цинічно. Паскудно, але розумно.

– **Маєте на увазі «каруселі»?**

– Не тільки вони. Там можна віджати партію просто під час з'їзду. Це ще легше й цікавіше, ніж із фермою. Так сталося із партією Прохорова «Правое дело». Зрештою, ми гарні учні й переймаємо багато чого з паскудних технологій, в тому числі й це. Але я сподіваюся, що в Україні рейдерські захоплення політичних сил не пройдуть, бо наш Мін'юст працює, м'яко кажучи, краще за російський.

– **Стільки років працюючи над реформою виборчого законодавства й побачивши стільки виборів, ви лишаєтесь оптимістом чи вже ближчі до песимізму?**

– Немає ні того, ні іншого. Є переконання в тому, що без таких змін країна гальмуватиме. Політична система розвиватиметься трохи кострубато, як кривенька качечка. Просто є бажання це змінити, щоб ми були схожі на країну з розвиненими політичними інститутами.

РЕЗЮМЕ

ЗВІТУ МІСІЇ З ОЦІНКИ ПОТРЕБ БЮРО ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ ТА ПРАВ ЛЮДИНИ ОБСЄ *

26 листопада парламент України проголосував за призначення президентських виборів на 31 березня 2019 року. Президент обирається на п'ять років через загальнонаціональну мажоритарну систему. Якщо жоден кандидат не виграє абсолютну більшість голосів у першому турі, другий тур між двома кандидатами на виборах відбудеться через три тижні. Президентські вибори відбуватимуться у важкому політичному, економічному та безпековому середовищі на тлі постійних викликів територіальній цілісності України, які почалися в 2014 році. Усі співрозмовники БДІПЛ надали велике значення майбутнім президентським виборам, сприймаючи їх як важливе випробування для української демократії та поточних зусиль в контексті реформ та прагнень до модернізації країни.

Законодавча база істотно не змінювалася після останніх президентських виборів, і багато попередніх рекомендацій БДІПЛ залишаються невирішеними, включаючи ті, що стосуються гармонізації виборчого законодавства, призначення виборчих комісій і процесу оскарження та апеляції. Багато співрозмовників МОП БДІПЛ висловили

думку, що прийняття певних технічних змін залишається необхідним для гармонізації, спрощення або уточнення деяких процедур, пов'язаних з реєстрацією кандидатів, реєстрацією та ідентифікацією виборців, а також закупівлями, пов'язаними з виборами.

Президентськими виборами керує трирівнева адміністрація на чолі з Центральною виборчою комісією (ЦВК), чий склад був оновлений у вересні 2018 року. Підлягає також підтвердженню, скільки з 225 окружних виборчих комісій (ОВК) та 30 000 дільничних виборчих комісій (ДВК) буде сформовано з урахуванням неможливості проведення президентських виборів в деяких регіонах країни, які не перебувають під контролем української влади.

Хоча жінки залишаються недостатньо представленими в політичному житті, дев'ять із 16 членів ЦВК є жінками, включаючи Голову та секретаря. Передбачаючи велику кількість кандидатів, деякі співрозмовники БДІПЛ відзначили, що ОВК можуть зіткнутися з викликами через високі вимоги щодо кворуму, а також труднощі у створенні ДВК, а ще й великий рівень ротації членів ДВК, що може вплинути на ефективність

* Неофіційний переклад відділу міжнародного співробітництва Секретаріату Комісії

Напередодні виборів Президента України 31 березня 2019 року Бюро демократичних інститутів та прав людини (БДІПЛ) ОБСЄ відповідно до свого мандата оцінило передвиборну ситуацію та підготовку до президентських виборів в Україні. Виходячи з цієї оцінки, БДІПЛ рекомендує формування Місії зі спостереження за президентськими виборами 31 березня 2019 року в Україні чисельністю 100 довготермінових та 750 короткотермінових спостерігачів. Подаємо резюме Звіту Місії з оцінки потреб Бюро демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ. Повний текст Звіту оприлюднений на офіційному вебсайті ОБСЄ.

роботи виборчих комісій у проведенні виборів. Декілька співрозмовників БДІПЛ особливо підкреслили необхідність дотримання процедур підрахунку голосів.

ЦВК поінформувала МОП БДІПЛ про те, що триває підготовка до виборів, включаючи логістичні заходи, складання інструкцій та календаря виборів. Відповідаючи на низку потенційних загроз кібербезпеки, ЦВК здійснює спеціальні заходи для посилення загальної кібербезпеки виборчого процесу шляхом удосконалення інфраструктури інформаційних технологій та сприяння безпечній та відповідальній кіберповедінці.

Реєстрація виборців є пасивною та безперервною і базується на централізованому Державному реєстрі виборців. Кількість зареєстрованих виборців становить близько 35,9 млн осіб. Виборці можуть перевіряти свої дані в Інтернеті і вимагати внесення змін до них з боку органу ведення Реєстру за їх поточним місцем проживання. Деякі співрозмовники БДІПЛ відзначили занепокоєння щодо точності списків виборців, зокрема стосовно даних про внутрішньо переміщених осіб, внутрішніх трудових мігрантів та громадян, які проживають за кордоном.

Кандидати повинні бути старше 35 років, бути громадянами тільки України, мати право голосу, проживати в Україні не менше 10 років до дня виборів і володіти українською мовою. Реєстрація кандидатів починається з офіційного оголошення виборчого процесу (31 грудня для цих виборів) і триває до дати, коли залишиться

55 днів до дня виборів. Співрозмовники БДІПЛ не очікують виникнення проблем щодо інклюзивності та прозорості процесу реєстрації кандидатів.

Закон про вибори містить положення, спрямовані на забезпечення рівних можливостей для проведення кампанії всіма учасниками, включаючи доступ до приміщень передвиборної агітації та визначених місць для політичної реклами. Незважаючи на те, що партії підтвердили МОП БДІПЛ свою спроможність вільно проводити кампанію, багато зацікавлених сторін висловили занепокоєння щодо упередженого висвітлення з боку приватних ЗМІ, можливого тиску на виборців та купівлі голосів, а також можливого зловживання адміністративним ресурсом.

Законодавча база для фінансування партій та кампаній була змінена після останніх президентських виборів, враховуючи багато попередніх рекомендацій БДІПЛ та Групи держав проти корупції Ради Європи (GRECO). Ключові зміни включають запровадження прямого державного фінансування політичних партій, обмеження приватних пожертвувань, збільшення вимог до звітності та запровадження нагляду Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК). Хоча більшість співрозмовників МОП БДІПЛ і визнали, що ці поправки спрямовані на забезпечення більш високого рівня прозорості, але деякі висловлювали занепокоєння щодо їх ефективної реалізації та спроможності НАЗК самостійно та професійно виконувати свій мандат у цьому контексті.

Україна має широкий спектр засобів масової інформації як на національному, так і на регіональному рівнях. Проте, більшість співрозмовників БДІПЛ відзначили, що концентрація власності у ЗМІ може вплинути на плюралізм і сприяти політичній поляризації висвітлення. Закон про вибори Президента передбачає рівні умови для всіх кандидатів у державних та приватних ЗМІ, включаючи безкоштовний ефірний час на державних телеканалах. Державна національна телерадіокомпанія була перетворена у 2016 році на Національну суспільну телерадіокомпанію України, але залишається суттєво недофінансованою. Деякі співрозмовники БДІПЛ відзначили, що регулятору ЗМІ бракує повноважень та ресурсів для забезпечення ефективного контролю.

Право на оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій та інших органів, залучених до процесу, надається всім учасникам виборчого процесу. Вони можуть подавати свої скарги та звернення до комісій та судів у форматі, який чітко регулюється Законом про вибори.

Закон передбачає спостереження за виборчим процесом міжнародними та громадськими спостерігачами. Кілька громадських організацій поінформували МОП БДІПЛ про плани реалізації низки заходів, пов'язаних з виборами, включаючи просвіту виборців, моніторинг засобів масової інформації та фінансування кампаній, проведення паралельного підрахунку голосів та заходи з довгострокового спостереження за виборами на загальнодержавному рівні, зокрема розгортання великої кількості спостерігачів у день виборів.

Усі співрозмовники, з якими БДІПЛ зустрічалася, підкреслили необхідність спостережної діяльності БДІПЛ на цих виборах і закликали розгорнути значну Місію спостереження за виборами задовго до дня виборів. Розглядаючи можливість спостережної діяльності, МОП БДІПЛ взяла до уваги висновки, викладені у своєму звіті, стан виконання попередніх рекомендацій БДІПЛ та погляди, висловлені зацікавленими сторонами. Аспекти, які могли б заслуговувати особливої уваги з боку діяльності БДІПЛ щодо спостереження за виборами, включають ефективність адміністрування виборів, у тому числі в день виборів, правову базу та її реалізацію, зокрема контроль за фінансуванням виборчої кампанії, висвітлення кампанії у ЗМІ, а також можливе залякування виборців, купівлю голосів та потенційне зловживання адміністративним ресурсом під час кампанії.

З огляду на викладене, БДІПЛ рекомендує розгорнути Місію зі спостереження за виборами (МСВ) в Україні на президентських виборах 31 березня 2019 року. На додаток до основної групи експертів, МОП БДІПЛ рекомендує відрядити 100 довгострокових спостерігачів від держав-учасниць ОБСЄ для спостереження за виборчим процесом по всій країні, і 750 короткострокових спостерігачів, які будуть стежити за результатами виборів. Відповідно до стандартної методології БДІПЛ МСВ буде включати елемент моніторингу ЗМІ. Після прийняття рішення про адміністративно-територіальні одиниці, де не відбудуться президентські вибори, БДІПЛ може відповідно скорегувати свій план розгортання.

Професійна підготовка членів виборчих комісій та інших учасників виборів у 2018 році

Нагадаємо, Центр управління навчанням учасників виборчих процесів (Тренінговий центр) був створений у 2016 році Центральною виборчою комісією (ЦВК) та Міжнародною організацією виборчих систем в Україні (IFES) з метою професійної підготовки членів виборчих комісій та інших учасників виборів. Тренінговий центр – це сукупність інформаційних, інтелектуальних та матеріально-технічних ресурсів, об'єднаних для забезпечення діяльності ЦВК та IFES у сфері навчання учасників виборчих процесів, підвищення їхньої правової культури, вивчення та узагальнення міжнародного досвіду з питань організації та проведення виборів.

Фінансування діяльності Тренінгового центру здійснюється проектом IFES у рамках реалізації проектів міжнародної технічної допомоги відповідно до законодавства України.

Навчання членів виборчих комісій

У зв'язку з призначенням *перших та додаткових місцевих виборів* в об'єднаних територіальних громадах на 30 квітня та 23 грудня 2018 року, було забезпечено проведення серії тренінгів для членів територіальних і дільничних виборчих комісій із залученням 28 тренерів, які пройшли відповідну підготовку у Тренінговому центрі.

Загалом було проведено 105 тренінгів: 53 – для членів територіальних виборчих комісій та 52 – для членів дільничних виборчих комісій, у яких

взяли участь 2964 особи: 825 членів ТВК та 2111 членів ДВК.

Навчання членів виборчих комісій необхідне для забезпечення ефективності та підзвітності виборчого процесу. Учасники *тренінгів для членів ТВК* більше дізнаються про систему і статус виборчих комісій, а також організацію їх роботи. Тренери пояснюють порядок реєстрації кандидатів у депутати сільської, селищної, міської ради та кандидатів на посаду сільського, селищного, місь-

кого голови. Крім того, розглядаються питання організації роботи територіальних виборчих комісій у день голосування, порядок прийому та перевірки виборчої документації від дільничних виборчих комісій, а також встановлення підсумків голосування та результатів місцевих виборів. Під час тренінгів особливу увагу звертають на форму і зміст скарг, що стосуються місцевих виборів, та порядок і строки їх розгляду.

На **тренінгах для членів ДВК** розглядаються, зокрема, такі питання, як порядок проведення засідання комісії, документування її діяльності, розподіл обов'язків між членами комісії та взаємодія ДВК з ТВК. Тренери розповідають про порядок отримання виборчих бюлетенів та виборчої документації, а також про особливості підготовки приміщення для голосування. Учасники тренінгів більше дізнаються про порядок підрахунку голосів виборців та складання протоколів. Особлива увага на цих тренінгах акцентується на забезпеченні виборчих прав виборців з інвалідністю, похилого віку та інших виборців, які потребують допомоги.

Підвищення кваліфікації працівників Секретаріату ЦВК та ДРВ

Тренінги за міжнародною програмою BRIDGE

Тренінговий центр займається підвищенням кваліфікації працівників Секретаріату ЦВК та Державного реєстру виборців (далі – ДРВ), вико-

ристовуючи, зокрема, такий потужний інструмент, як тренінги за міжнародною програмою BRIDGE (Building Resources in Democracy, Governance and Elections), розробленою спеціально для фахівців, які працюють у сфері виборів.

З 2015 року ця програма активно впроваджується проектом IFES в Україні, і з початку свого функціонування Тренінговий центр став основним організатором навчання за цією програмою. У 2018 році відбулося 10 семінарів BRIDGE за такими темами: «Політичне фінансування», «Навчання у сфері виборів», «Виборчі системи», «Гендерна рівність та вибори», «Виборчі права людей з інвалідністю», «Медіа та вибори» та «Просвіта виборців й громадянська освіта», з яких дві останні теми були адаптовані та запроваджені вперше у 2018 році.

Тренінги BRIDGE є ефективними і для залучення інших учасників виборчих процесів, зокрема представників політичних партій, громадських організацій, ЗМІ, викладачів вищих навчальних закладів та інших організацій, оскільки у них є можливість не лише отримати нові знання про різні аспекти виборчого процесу, а й обмінятися досвідом та напрацювати певні навички в межах визначеної теми.

Тренінги для працівників органів ДРВ

За результатами опитування, яке було проведено Службою розпорядника ДРВ у 2017 році, працівники органів ДРВ виявили зацікавленість у підвищенні своєї обізнаності щодо організації ви-

Тренінги BRIDGE у 2018 році

Всього учасників - 242

борчого процесу. З цією метою Тренінговим центром було розроблено два спеціальні модулі на теми: «**Взаємодія органів ДРВ з виборчими комісіями**» та «**Роль Державного реєстру виборців у виборчому процесі**».

На початку 2018 року був проведений пілотний тренінг для працівників органів ДРВ на тему: «Взаємодія органів Державного реєстру виборців з виборчими комісіями», після чого 26 підготовлених Тренінговим центром тренерів організували та

провели 77 регіональних тренінгів для 1585 учасників.

Протягом навчання розглядаються такі питання, як система та повноваження органів ДРВ і виборчих комісій, напрями і механізми їх взаємодії під час різних видів виборів на кожному з етапів виборчого процесу. Окрема увага приділяється особливостям передачі інформації до ЦВК під час підготовки та проведення місцевих виборів. Наприкінці тренінгу моделюється голосування, під час якого учасники детально ознайомлюються з тим, як працює дільнична виборча комісія зі списком виборців у день виборів.

Також 23 травня був проведений пілотний тренінг на тему: «**Роль Державного реєстру виборців у виборчому процесі**», в якому взяло участь 25 працівників органів ДРВ. Проведення регіональних тренінгів на зазначену тему планується у 2019 році, що стане інструментом для набуття нових та актуалізації існуючих знань про виборчий процес у рік проведення двох загальнонаціональних виборчих кампаній.

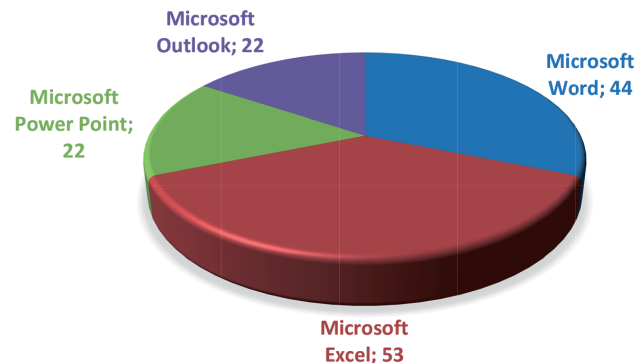
ІТ-тренінги для працівників Секретаріату ЦВК та Служби розпорядника ДРВ

Ще одним кроком на шляху підвищення кваліфікації працівників Секретаріату ЦВК та Служби розпорядника ДРВ стало проведення 12 навчальних **семінарів з вивчення програмного забезпечення**, з яким вони працюють щодня: «**Microsoft Word**», «**Microsoft Excel**», «**Microsoft Power Point**», «**Microsoft Outlook**». Протягом навчання учасники семінарів отримали знання щодо зазначених тем та напрацювали навички, які позитивно впливають на швидкість виконання завдань і покращують ефективність їх роботи.

Тренінги з кібербезпеки для працівників Секретаріату ЦВК та Служби розпорядника ДРВ

У листопаді – жовтні 2018 року на базі Тренінгового центру було проведено серію тренінгів за програмою кібербезпеки для працівників Секретаріату ЦВК та Служби розпорядника ДРВ.

ІТ-тренінги для працівників Секретаріату ЦВК та Служби розпорядника ДРВ

Наприкінці листопада відбувся **тренінг на тему: «Симуляція кризової ситуації з кібербезпеки»**, в якому взяли участь члени ЦВК, працівники відповідних структурних підрозділів та ІТ-спеціалісти Секретаріату Комісії та Служби розпорядника Реєстру.

Також у період з 30 жовтня по 18 грудня було проведено 11 тренінгів на тему: «**Вступ до кібергігієни**», за результатами яких сертифіковано 169 працівників ЦВК.

Ця новаторська програма була розроблена та запропонована експертами IFES з метою сприяння формуванню відповідальної кіберповедінки та підвищенню рівня поінформованості про кібер-

безпеку. Такі тренінги долучають учасників до новітнього світового досвіду у сфері кібербезпеки, включаючи основні питання запобігання фішингу, безпечної роботи в інформаційних мережах та загальним принципам кібербезпеки. У 2019 році такі тренінги будуть запропоновані широкому колу зацікавлених сторін, зокрема представникам громадських організацій, працівникам ДРВ та членам виборчих комісій.

Курси з вивчення англійської мови для працівників Секретаріату ЦВК та Служби розпорядника ДРВ

Крім того, з квітня 2018 року для працівників Секретаріату ЦВК та Служби розпорядника ДРВ організовані **курси з вивчення англійської мови**, які відвідують 62 працівники. За результатами тестування, яке відбувалося в кілька етапів, було сформовано 6 груп за п'ятьма рівнями навчання (Elementary Beginners, Elementary, Pre-intermediate, Intermediate, Upper-Intermediate) з вивчення англійської мови та дві групи, які відвідують заняття «Розмовного клубу». Вивчення найпоширенішої у світі іноземної мови дає можливість працівникам набувати знань та розвивати розмовні навички, які можна застосовувати для вивчення міжнародного досвіду організації та проведення виборів і спілкування з колегами з інших держав з метою обміну досвідом у професійній сфері.

Підготовка тренерів

Для здійснення навчання за основними напрямками Тренінговий центр залучає тренерів, які проходять відповідну підготовку за необхідними для

проведення тренінгів навчальними програмами.

Зокрема, у 2018 році було підготовлено та сертифіковано:

- **тренерів** для навчання членів ТВК та ДВК під час перших місцевих виборів
- **тренерів** для навчання працівників органів ДРВ

Крім того, на базі Тренінгового центру акредитовано 12 фасилітаторів тренінгів BRIDGE, двоє з яких є представниками Секретаріату ЦВК.

Тренінговий центр також став середовищем для комунікації широкого кола виборчих експертів, представників громадських організацій, органів державної влади та міжнародних організацій.

Загалом у 2018 році у 219 заходах, організованих Тренінговим центром, взяли участь 5202 особи, діяльність яких пов'язана з виборами.

За результатами моніторингу та оцінки, які є невід'ємною частиною підготовки та проведення усіх заходів, в яких бере участь Тренінговий центр, ефективність їх проведення оцінюється на рівні приблизно 85%, а переважна частина учасників навчальних та освітніх кампаній підтверджує покращення своїх знань і навичок та висловлює зацікавленість у подальшому розвитку своєї обізнаності у сфері виборів.

Тренінговий центр і надалі продовжуватиме свою діяльність у сфері навчання учасників виборчих процесів та зацікавлених у виборчому процесі сторін, планує організацію регулярних заходів з метою підвищення кваліфікації організаторів виборів, а також розвиватиме такий напрям, як просвіта виборців, що безумовно створить сприятливі умови для підвищення професіоналізму органів управління виборами, збереже та зміцнить цілісність виборчого процесу, сприятиме його прозорості, ефективності взаємодії його учасників та загалом покращить довіру суспільства до виборів в Україні.

Для отримання додаткової інформації про роботу Центру заходьте на сайт www.ifes.org/ukraine або у соціальні мережі www.facebook.com/sec.training.center/.

Робота Центру управління навчанням учасників виборчих процесів стала можливою завдяки підтримці Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) та Британської допомоги (UKAID).

За інформацією Центру управління навчанням учасників виборчих процесів

ЗВІТ

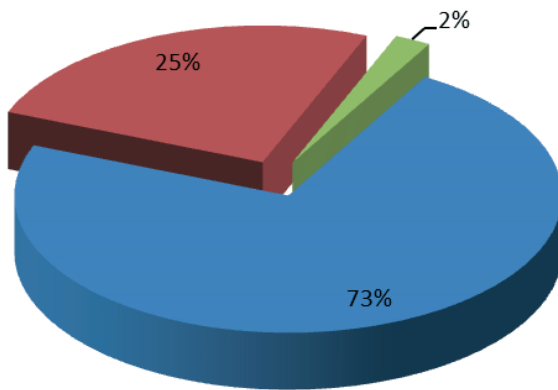
про розгляд запитів на отримання публічної інформації за період з 1 січня по 31 грудня 2018 року

За період з 01.01.2018 р. по 31.12.2018 р. до Центральної виборчої комісії надійшло 234 запитів на отримання публічної інформації.

Станом на 31.12.2018

Усього надійшло запитів	Ел. поштою	Поштою	Особисто	Надано відповідь	На опрацюванні
234	170	59	5	232	2

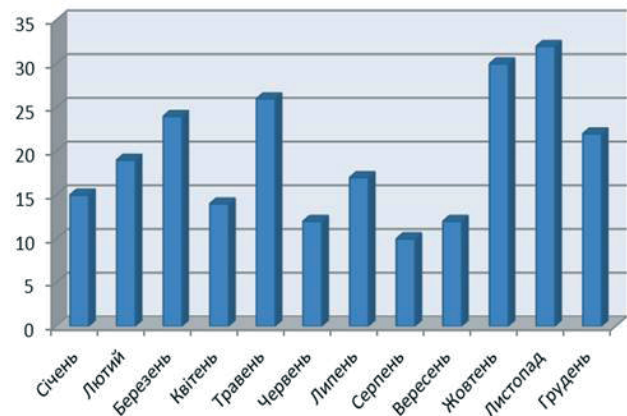
■ Ел. поштою ■ Поштою ■ Особисто

Кількість запитів на отримання публічної інформації, що надійшли до Центральної виборчої комісії за період з 01.01.2018 р. по 31.12.2018 р. з розбивкою по місяцях:

Місяць	Кількість
Січень	15
Лютий	19
Березень	24
Квітень	14
Травень	26
Червень	13
Липень	17
Серпень	10
Вересень	12

Жовтень	30
Листопад	32
Грудень	22
Усього	234

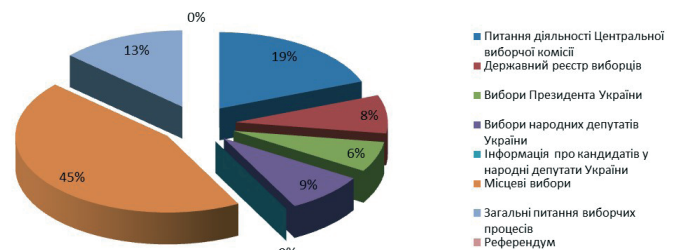
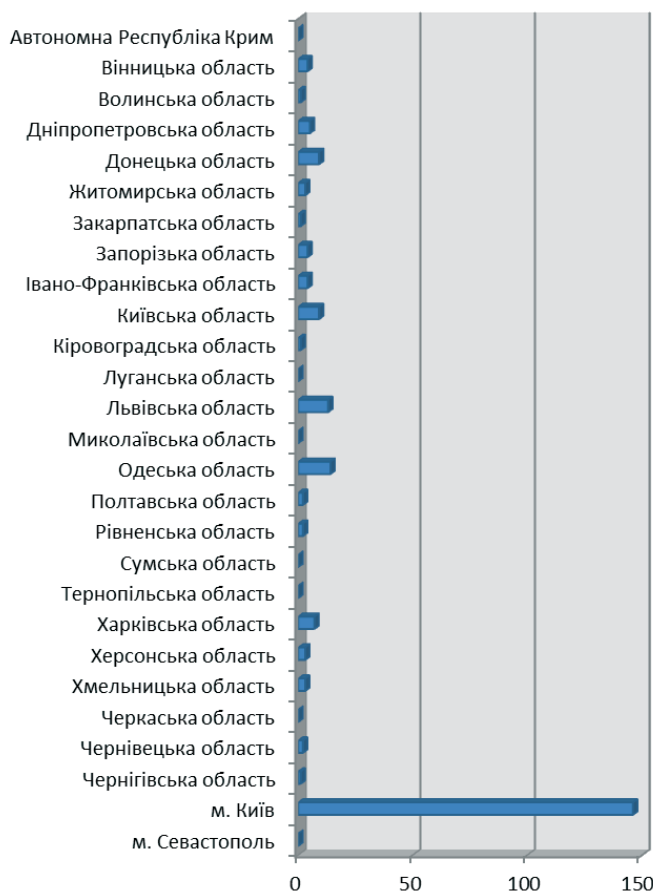
Інформація щодо надходження запитів про доступ до публічної інформації в межах регіонів.

№ з/п	Область	К-сть
1	Автономна Республіка Крим	—
2	Вінницька область	4
3	Волинська область	1
4	Дніпропетровська область	5
5	Донецька область	9
6	Житомирська область	3
7	Закарпатська область	1
8	Запорізька область	4
9	Івано-Франківська область	4
10	Київська область	9
11	Кіровоградська область	1
12	Луганська область	—
13	Львівська область	13

14	Миколаївська область	–
15	Одеська область	14
16	Полтавська область	2
17	Рівненська область	2
18	Сумська область	–
19	Тернопільська область	–
20	Харківська область	7
21	Херсонська область	3
22	Хмельницька область	3
23	Черкаська область	–
24	Чернівецька область	2
25	Чернігівська область	1
26	м. Київ	146
27	м. Севастополь	–
Усього:		234

Інформація щодо надходження запитів про доступ до публічної інформації за тематикою:

№ з/п	Тема	К-сть
1	Питання діяльності Центральної виборчої комісії	45
2	Державний реєстр виборців	19
3	Вибори Президента України	15
4	Вибори народних депутатів України	20
5	Інформація про кандидатів у народні депутати України	–
6	Місцеві вибори	104
7	Загальні питання виборчих процесів	31
8	Референдум	–
Усього:		234

Усі запити на інформацію розглянуті у встановлений законодавством строк.

За інформацією Управління регламентного забезпечення діяльності Комісії Секретаріату ЦВК

Вибори за кордоном

(жовтень – грудень 2018 року)

Грузія. Чергові вибори Президента Грузії, сьомі з часу відновлення незалежності країни, відбулись **28 жовтня 2018 року**.

Ці вибори стали останніми, коли обирають прямим голосуванням, оскільки після внесення змін до конституції, прийнятих у 2017 році, наступних президентів обиратимуть триста членів колегії виборців.

За новими змінами до Конституції, Президент буде позбавлений майже всіх виконавчих функцій, але залишиться верховним головнокомандувачем та головним представником держави на міжнародній арені, він також призначатиме послів та інших дипломатичних представників. Президент обиратиме на термін шість років.

Вибори пройшли в два тури.

У першому турі жоден із кандидатів не набрав 50% голосів виборців. Другий тур, за участю Саломе Зурабішвілі та Грігола Вашадзе, відбувся 28 листопада 2018 року. Саломе Зурабішвілі здобула 59,52% голосів виборців, і вступила на посаду Президента Грузії 16 грудня 2018 року.

Нова Каледонія. Референдум про незалежність Нової Каледонії згідно з домовленостями між урядом Франції та автономним урядом Нової Каледонії, відбувся **4 листопада 2018 року**.

Виборці вирішували, чи залишиться Нова Каледонія в складі Франції чи стане незалежною державою.

Відповідно до Нумейської угоди 1998 року референдум про незалежність Нової Каледонії мав відбутись наприкінці 2018 року. Згідно з цією угодою близько 17% загального числа виборців острова не мали права голосувати. Здебільшого то були мешканці народжені в метрополії і прибулі до Нової Каледонії після 1994 року.

Нова Каледонія – особливе адміністративно-територіальне утворення Франції в Тихому океані. Є територією Франції з 1853 року. У 1998 році антиколоніальні рухи досягли укладення Нумейської угоди, за якою острів отримав значну автономію від Франції та право на проведення трьох референдумів.

Уряд Франції заявив, що він визнає будь-яке рішення референдуму.

Явка була дуже високою й становила 80%. Більшість виборців висловилися проти пропозиції про незалежність Нової Каледонії.

У Північній провінції та на островах Луайоте, де найбільшою етнічною групою є місцеві мешканці, більшість проголосувала за незалежність. У Південній провінції, де найбільша етнічна група – європейці, більшість проголосувала проти.

Попри негативне рішення референдуму, відповідно до Угоди 1998 року, виборці матимуть можливість знову голосувати за незалежність у 2020 і 2022 роках за умови, що принаймні третина місцевих законодавчих зборів Конгресу Нової Каледонії ухвалить таке рішення.

США. 6 листопада 2018 року Республіканська партія США виграла **проміжні вибори до Сенату країни** та зберегла більшість у верхній палаті Конгресу.

Перемога Республіканської партії була передбачуваною. Загалом обиралися 9 республіканців, всі інші кандидати – демократи. При цьому 10 демократів обиралися в округах, де переміг Дональд Трамп.

Результати виборів посилюють позиції адміністрації Трампа. Якби більшість у Сенаті отримали демократи, він не зміг би розраховувати на співпрацю з ними. Перемога ж республіканців унеможливує імпічмент Трампа, оскільки для цього потрібна підтримка двох третин Сенату, навіть у разі перемоги демократів у нижній палаті Конгресу – Палаті представників.

До проміжних виборів обидві палати Конгресу контролювалися республіканцями – вони контролювали 51 місце в Сенаті, у той час, як Демократична партія контролювала 49 місць.

Республіка Фіджі. 14 листопада 2018 року у Республіці Фіджі пройшли **чергові парламентські вибори**, на яких з мінімальною перевагою 50,02% перемогла правляча партія «Фіджі понад усе» (FijiFirst).

Перемога на виборах дозволила партії «Фіджі понад усе» отримати 27 місць із 51-місця у парламенті. А Френку Байнімарамі, який прийшов до влади у 2006 році внаслідок військового перевороту, знову залишитися на чолі країни.

Другими та третіми у виборчих перегонах стали опозиційна Соціал-демократична ліберальна партія на чолі з колишнім прем'єр-міністром Сітівені Рамбукою та Партія Національної федерації – з результатами 39,85% та 7,38% відповідно.

За оцінками експертів, партія Байнімарами проводила кампанію за продовження сильного економічного зростання, політичну стабільність та покращення соціальних послуг.

Королівство Бахрейн. В острівній державі на однойменному архіпелазі в Перській затоці – **24 листопада 2018 року**, відбулися **парламентські вибори**.

Жителі королівства з населенням 1,3 млн осіб обирали нижню палату парламенту – Палату представників, яка складається з 40 депутатів. Верхня палата – Консультативна рада (Меджліс аш-Шура) призначається королем, який де-факто є абсолютним правителем, хоча формально його влада обмежена конституцією.

Незважаючи на те, що більшість населення найменшої арабської держави сповідує іслам шиїтського спрямування, влада зосереджена в руках правлячої сунітської меншини, до якої належить і правляча королівська сім'я Аль-Халіфа.

Опозиційним партіям, які представляють шиїтську більшість, було заборонено брати участь у виборах, а кандидатам від них – балотуватися. Незважаючи на це уряд заявив, що «вибори відбулися демократично», і явка виборців склала 67%.

Шиїти давно вимагають від влади, щоб їх допустили до участі в політичному житті країни. У 2011 році вони зважилися на спробу державного перевороту, який придушила Саудівська Аравія, пославши війська. В Ер-Ріяді побоюються, що захоплення влади в Бахреїні шиїтами може надихнути на бо-

ротьбу і шиїтську меншість в їхньому королівстві, де більшість є сунітами.

Після невдалої спроби перевороту в Бахреїні заборонили опозиційні партії і відбулася зачистка шиїтської верхівки.

Вірменія. На **позачергові вибори до Національних зборів Вірменії**, які відбулися **9 грудня 2018 року** перемогу здобула партія Нікола Пашиняна «Мій крок», яка отримала понад 70 % голосів виборців. Окрім неї до парламенту пройшли – партія олігарха Гагіка Царукяна «Квітуча Вірменія» 8,27% голосів, партія Едмона Марукяна «Світла Вірменія» з 6,37% голосів.

Ще 9 партій не змогли пройти бар'єр до парламенту, який становив 5% голосів для партій і 7% голосів для блоків.

Це перші в історії країни позачергові парламентські вибори. Вони ознаменували завершення вірменської Оксамитової революції – масових акцій протесту в Вірменії в квітні-травні, які призвели до відставки Сержа Саргсяна з посади прем'єра.

У жовтні вірменський прем'єр-міністр Нікол Пашинян, який очолив уряд після Оксамитової революції в травні, подав у відставку. Метою своєї відставки Пашинян назвав доведення Оксамитової революції до кінця і передачу влади народу. Прем'єр представив дорожню карту, згідно з якою президент негайно мав прийняти його відставку, потім парламент не обравши нового прем'єра протягом 14 днів розпуск для проведення позачергових виборів.

1 листопада депутати Національних зборів Вірменії вдруге відмовилися обирати прем'єр-міністра. Відтак парламент, згідно з Конституцією, був розпущений. Таким чином у грудні були призначені позачергові парламентські вибори.